

Άρχιμ. Αύγουστίνος Θεοδωρόπουλος

Γενικός Διευθυντής του Ρ/Σ ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Κλασσικός Φιλόλογος – Θεολόγος

ΜΑ. Βυζαντινολογίας

“Όσα γνωρίζουν οί λαοί, αλλά άγνοοϋν οί λόγιοι ...

Συμβολή στην αυτοσυνειδησία της Έθνικής Παλιγγενεσίας
καί περὶ τῆς Ὑψώσεως τοῦ λαβάρου τῆς Ἐπαναστάσεως

Διακόσια ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ «σπουδαγμένοι τῆς Εὐρώπης» κατὰ τὸν στρατηγὸ Μακρυγιάννη ἀκόμη διχογνωμοῦν γιὰ τὰ αὐτονόητα ποὺ τὰ γνωρίζει καὶ ὁ μὴ σπουδαγμένος αὐτῆς τῆς μικροσκοπικῆς γωνίας τοῦ πλανήτη ...

Μέσα στὴν ἀκαδημαϊκὴ ζήτηση τίθεται πλῆθος ἀμφιβολιῶν περὶ διαφόρων ἱστορικῶν συνθηκῶν ἢ γεγονότων, τὰ ὅποια ἐλλείψει πηγῶν ἐπισκιάζονται καὶ οἱ ἀκαδημαϊκοὶ προτιμοῦν νὰ τὰ ἀποσιωποῦν, ἢ τὸ χεῖριστον, νὰ τὰ παραθεωροῦν.

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ προσπαθοῦμε νὰ συμβάλουμε στὴν διασάφηση τῶν ἀπλῶν καὶ αὐτονοήτων ἀληθειῶν ποὺ ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἔρευνα πεισματικὰ περιφρονεῖ, ἢ μάλλον ἀπαξιώνει.

- Τὸ πρόσκομμα : οἱ ἴδιες οἱ ἐπιστημολογικὲς ἀρχές

Ὡς γνωστὸν ἡ κάθε ἐπιστῆμη διέπεται ἀπὸ βασικὲς ἀξιωματικὲς ἀρχές, τὶς ὁποῖες ὁ ἐπιστήμονας καὶ ὁ ἐρευνητῆς ὀφείλουν νὰ ἀκολουθοῦν. Ὅτιδήποτε μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ ἐπιστημονικὰ ἢ νὰ τεκμηριωθεῖ λογικά, θεωρεῖται ἀναντίρρητη ἀλήθεια, ἕως ὅτου ἐπισυμβεῖ τὸ «τραγικόν» : μία νέα ἐπιστημονικὴ θεωρία νὰ ἀνατρέψει τὴν παλαιά. Τρανὸ παράδειγμα ἡ

περίφημη θεωρία της εξέλιξεως των ειδών του Δαρβίνου (1859)¹, ή όποία υπέστη και αυτή την τραγική μοίρα της εξέλιξεως των έπιστημονικών θεωριών ...²

Στην ιστορία ως έπιστήμη ισχύει ή άξιοματική άρχή της περιοδολογήσεως. Ό ιστορικός χρόνος διαιρείται σε περιόδους άφ' ένός για να εξετασθούν και να περιγραφούν ολοκληρωμένα τα ιστορικά γεγονότα (π.χ. Τουρκοκρατία και προετοιμασία της Έλληνικής Έπαναστάσεως), άφ' έτέρου για να έπισημανθούν και άλλες παράμετροι της ιστορίας, όπως οι πολιτιστικές συνθήκες που γεννούν ένα γεγονός (π.χ. Μεσαίωνας και Άναγέννηση).

Παρά ταύτα οι ίδιοι οι ιστορικοί έπιστήμονες αναλόγως των πολιτιστικών αυτών συνθηκών μετατοπίζουν τα όρια (π.χ. τó όρόσημο ένάρξεως της Ρωμαϊκής κατά άνατολάς αυτοκρατορίας, της άλλως όνομαζομένης Βυζαντινής) ή μεταθέτουν τόν χρόνο ως μεταβλητή άξία (π.χ. οι άπαρχές του Νέου Έλληνισμού).

Ό **ΧΡΟΝΟΣ**, λοιπόν, που άποτελεί άξιοματική άρχή για την ιστορική έπιστήμη, είναι **σχετικός, και μάλιστα εύμετάβλητος**, προκειμένου να άποτυπωθεί όρθώς ή ιστορική αλήθεια. Παραδείγματος χάριν, πότε έπεσε ή βόμβα στην Χιροσίμα; Όκτώβριο του έτους 1945, αλλά ή ήμέρα ποικίλλει! Κατά τους Άμερικανούς την 5^η του μηνός, ένώ κατά τους Ίάπωνες την 6^η ...

Άλλο ένα πρόβλημα της ιστορικής έπιστήμης είναι οι πηγές, δηλαδή οι **ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ** αυτοπτών και αψηκόων μαρτύρων της ιστορικής πραγματικότητας που **βαρύνουν περισσότερο** άπό τις μεταγενέστερες μελέτες ή πραγματείες.

Οι πηγές άποτελούν τó πρώτο ύλικό του ιστορικού, αλλά ό ιστορικός έπιστήμονας όφείλει να διασταυρώνει τις πηγές για να έξακριβώνει την αλήθεια των λεγομένων ή την βαθύτερη πρόθεση του ιστοριογράφου, ή όποία συχνά άμαυρώνεται άπό την προσωπική έμπάθεια ή τις κρυφές φιλοδοξίες των πρωταγωνιστών της ιστορικής σκηνής.

Τί μπορεί, όμως, να κάνει ό ιστορικός όταν έλλείπουν οι πηγές; Όταν δέν έχει πρωτογενές ύλικό; Ή όταν δέν μπορεί να διακριβώσει την αλήθεια που περιγράφει μία και μόνη ανεξάρτητη πηγή; Σιωπά; Παραβλέπει; Άπαξιώνει την πηγή του;

Αυτήν την έλλειψη πηγών ό ιστορικός την θεωρεί **«σιγή των πηγών»** και προσπαθεί δι' άλλης όδοϋ (π.χ. δια λογοτεχνίας, φιλοσοφίας, μυθολογίας

¹ Βλ. ΔΑΡΒΙΝΟΣ Κ., Ή καταγωγή των ειδών, ΤΟ ΒΗΜΑ, Βιβλία που άλλαξαν τόν κόσμο 01-02, τόμοι 2, 2009 (άνατύπωση της έκδόσεως 1997 άπό πλειάδα πανεπιστημιακών, Έκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών).

² Έ.ά. τόμ. 1, σελ. 27-28.

ένιότε) νὰ ἀνορθώσῃ -ἔστω καὶ ἀδρομερῶς- τὶς ἱστορικὲς συνθήκες, ἂν ὅχι τὰ γεγονότα.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ περίοδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Μεσαίωνα. Ἐλλείπει πηγῶν ἢ μακρὰ αὐτὴ περίοδος τῶν δέκα αἰώνων (5^{ος}-15^{ος}) ὀνομάστηκε «**ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ**», τὴν ἴδια στιγμή πού ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴ γινώριζε ἀνθιστὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καθὼς ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέθαλλε ἀπὸ τὸ μπόλιασμά του μὲ τὸν Χριστιανισμό · τότε ἀκριβῶς ἡ χριστιανικὴ πίστις καλοῦσε στὴν οἰκογένεια τοῦ πολιτισμοῦ τὸν παγωμένο βορρᾶ · τότε ἀκριβῶς ἡ Κωνσταντινούπολις – Νέα Ῥώμη ἀνίδρυε τὸ πρῶτο διεθνῶς πανεπιστήμιον, ὀνόματι «Πανδιδακτήριον» (425 μ.Χ.), καὶ πύργωνε τὴν ἀντίστασίν της κατὰ τῶν βαρβαρικῶν ὀρδῶν τῆς μογγολικῆς Ἀνατολῆς ...

Παρὰ ταῦτα καὶ ἡ πολιτισμένη Ἀνατολὴ γινώρισε περιόδους «σκοτεινῶν χρόνων» ἐλλείπει πηγῶν. Τὴν περίοδο τῆς ἐπάρατης εἰκονομαχίας (726-843 μ.Χ.) ξεριζώθηκε ὁ πολιτισμὸς, διότι διώχθηκε πλῆθος ἐπιστημόνων πού προσέκειντο φιλικὰ στοὺς εἰκονόφιλους (π.χ. Λέων ὁ μαθηματικὸς, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης), ἀλλὰ καὶ πληθώρα χειρογράφων ρίφθηκαν στὴν πυρὰ, διότι ἀναπαριστοῦσαν ἱερὰ πρόσωπα σὲ μικρογραφίες ... Οἱ «σκοτεινοὶ χρόνοι» τοῦ Βυζαντίου δὲν ταυτίζονται μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὸν μαρasmus τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν καταστροφὴ πηγῶν ἀπὸ τοὺς «ἀν-εικονικοὺς προοδευτικοὺς» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης !

Ὁ σημερινὸς ἱστορικὸς, προκειμένου νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν θυελλώδη εἰκονομαχικὴν περίοδο, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ προστρέξῃ σὲ ἄλλες **δευτερεύουσες πηγές** -ἀμφιβόλου κύρους γιὰ τὴν ἱστορικὴ μεθοδολογία, ὅπως ἡ ἐπιστολογραφία, ἡ ἀγιολογία, ἡ νομισματικὴ- ἂν δὲν θέλῃ νὰ παραμείνουν «σκοτεινὰ» τὰ χρόνια ἐκεῖνα ...

Ἐλλείπει πηγῶν ἢ ἴδια ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα δημιούργησε τὴν γαλλικὴν **σχολὴ τῶν Annales**, ἢ λεγομένη Σχολὴ τῆς «νέας ἱστορίας»³. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ μέχρι πρότινος παραθεωρημένα στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ὅπως τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, οἱ φιλοσοφικὲς θεωρήσεις, τὰ λογοτεχνικὰ μνημεῖα, ὁ πολιτιστικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος, ἐξοῦ καὶ ἡ στροφὴ τῶν ἱστορικῶν πρὸς τὴν «καθημερινὴ ζωὴ» τῶν Ἑτρούσκων, τῶν Σουμερίων, τῶν Αἰγυπτίων κοκ. ὅταν ἐλλείπουν βάσιμες ἱστορικὲς πηγές.

Ἡ σχολὴ αὐτὴ τῶν Annales δέχεται μεμονωμένα ἢ σχεδὸν ἀδιόρατα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὴν **λαϊκὴ συνείδηση** ἢ τὴν **ἐθνικὴ ἰδιοπροσωπία**. Στρέφεται πλέον τὸ βλέμμα τοῦ ἱστορικοῦ σὲ «σημεῖα», τὰ

³ IGGERS G., Ἡ ἱστοριογραφία στὸν 20^ο αἰῶνα. Ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὴ ἀντικειμενικότητα στὴν πρόκληση τοῦ μεταμοντερνισμοῦ, μτφρ. Π. Ματάλας, ἐκδ. Νεφέλη, Ἀθήνα 2006. Ἐπίσης Γ. Γιακουμῆς, Ἡ ἱστορία ὡς ἔρευνα καὶ κριτικὴ. Εἰσαγωγικὰ μαθήματα στὶς ἱστορικὲς σπουδές, ἐκδ. ΠΑΤΑΚΗΣ, Ἀθήνα 1984, σελ. 50-52.

όποια αποτυπώνουν την ιστορική αλήθεια όχι μόνον τών ήγετων ή τών πρωταγωνιστών τών ιστορικών συμβάντων, αλλά και την **συλλογική αὐτοσυνειδησία**, ή οποία εκφράζεται έλλείψει πηγών από δευτερεύουσες, όπως ένα ποίημα (π.χ. τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως», άνωλύμου συγγραφέως τοῦ 14^{ου} αἰ. μ.Χ.)⁴.

Συνεπώς, όφείλουμε, μελετώντας τὸ ιστορικὸ παρελθόν, νά μὴν υποτιμάμε τήν όποιαδήποτε πηγή, ή οποία εκφράζει τήν συλλογική αὐτοσυνειδησία.

- Μύθοι και θρύλοι : ή θέση τής σύγχρονης έπιστημονικής έρευνας

Ἡ διεθνής βιβλιογραφία αποδέχεται υπό κριτικήν βάσανον τίς δευτερεύουσες πηγές, τίς όποιες διακρίνει σέ άξιόπιστες και μή, μεταξύ τών όποιών οί μύθοι και οί θρύλοι ένός έθνους, ένός λαοῦ.

Κατὰ τήν Χριστοφιλοπούλου, «για τούς νεωτέρους χρόνους, όπου οί άμεσες πηγές είναι πλούσιες, ποικίλες και πολύμορφες, ή συμβολή τών λογοτεχνικών έργων περιορίζεται κυρίως στην άνάπλαση τοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου, τήν προβολή τών πνευματικών ροπών, τήν έξακρίβωση τοῦ ψυχισμοῦ τοῦ λαοῦ. Ἔτσι τήν καλύτερη άνασύνθεση τής κοινωνίας τοῦ πρώτου ήμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰώνος στην Γαλλία θά συναντήσουμε στην άφθαστη μπαλζακική ανθρώπινη κωμωδία... Οί μεγάλοι Ρώσοι κλασσικοί με έπικεφαλής τούς Ν. Γκόγκολ, Φ. Ντοστογιέφσκι και Α. Τολστόι, παράλληλα με τήν άνάλυση τής ανθρώπινης ψυχής, μάς δίνουν ένα έκπληκτικό «φρέσκο» τής ρωσικής κοινωνίας σέ όλες της τίς βαθμίδες»⁵.

Σημειωτέον, ότι σαλπγκτής γνήσιος τοῦ ψυχισμοῦ τοῦ λαοῦ είναι ὁ **θρύλος** περί τόν ήρωα. Ἐνας τέτοιος θρύλος άποτελεῖ άξιόπιστη ιστορική πηγή, εύκρινής μακριά από τόν λιβανωτὸ τοῦ έξωραϊσμοῦ τοῦ ήρωα, και προσφέρει τὰ μέγιστα στην κατανόηση τής συλλογικής συνειδήσεως, πράγμα πολύτιμο για τήν διερεύνηση τής ιστορικής αλήθειας.

Ποίός δέν άναγνωρίζει στην διήγηση τοῦ Ρομπέν τών Δασών τήν ιστορική αλήθεια τής καταπίεσεως τοῦ δυτικοῦ ανθρώπου τοῦ Μεσαίωνα

⁴ Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως. Τὸ έλληνικὸν κείμενον κατὰ τὸν κώδικα τής Κοπεγχάγης μετὰ συμπληρώσεων και παραλλαγών εκ τοῦ γερμανικοῦ, Εἰσαγωγή-Υποσημειώσεις-Ἐπεξεργασία υπό Π. Καλονάρου, εκδ. Δ. Δημητράκου χ.χ.

⁵ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚ., Εἰσαγωγή στίς ιστορικές σπουδές. Πώς δεῖ ιστορίαν μή συγγράφειν : Εὐρωπαϊκὸς φιλελληνισμὸς και άντιβασιλεία στην Ἑλλάδα, Ἀθήνα 2005, σελ. 38.

κάτω από την δυναστεία των ανάλγητων φεουδαρχών ; Ποιός ιστορικός του Μεσαίωνα θα τολμούσε να εξιστορήσει με ντοκουμέντα το γεγονός αυτό της δυναστικής φεουδαρχίας, όταν αυτή ή ίδια χρηματοδοτούσε τους ιστορικούς της εποχής ; Η λαϊκή ψυχή και ο θρύλος περί τον ήρωα, ανεξαρτήτως σκοπιμοτήτων και δεσμεύσεων, αποτυπώνει ξεκάθαρα το γεγονός που αποσιώπησαν οι άργυρώνητοι ιστορικοί της εποχής ...

Κατά τον Φιλλανδό Lauri Honko (1932-2002), ο **όρισμός του μύθου** είναι ο εξής: «Ο μύθος (είναι) μία διήγηση περί των θεών, μία θρησκευτική εξιστόρηση της άπαρχής του κόσμου, της δημιουργίας, των πρωταρχικών συμβάντων, των εξαιρετικών κατορθωμάτων των θεών με αποτέλεσμα ο κόσμος, ή φύση και ή θρησκεία να δημιουργηθούν μαζί με τα στοιχεία τους και να δοθεί ή τάξη που συγκρατεί τα πάντα. Ο μύθος εκφράζει και επιβεβαιώνει τις θρησκευτικές αξίες και παραδοχές της κοινωνίας. Παρέχει ένα σύστημα συμπεριφοράς προς μίμηση, δοκιμάζει την επάρκεια των τελετουργιών με τις πρακτικές που υποδεικνύει και θεσπίζει την ιερότητα της λατρείας»⁶.

Ο καθηγητής της συγκριτικής θρησκευτολογίας τονίζει έμφαντικά ότι ο μύθος αφορά σε άρχετυπικές διηγήσεις περί θεογονίας και κοσμογονίας, όπως –θα προσθέταμε– ή μυθολογία των αρχαίων Έλλήνων, των Ίνδων ή των Άζτέκων, και αποβλέπει στην τήρηση και την πρακτική της τελετουργίας της θρησκείας. Κατ’ αυτόν, ο μύθος έχει έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα.

Αντιθέτως, κατά την Άγγλίδα Augusta Klein (1866-1943), ο **θρύλος** έχει ισχυρή βάση στην λαϊκή ψυχή, και επισημαίνει ή φιλόσοφος χαρακτηριστικά ότι «οί θρύλοι είναι οί διηγήσεις που σχηματίζονται περίξ της αλήθειας όπως ο κρύσταλλος σχηματίζεται περίξ ενός κόκκου άμμου»⁷.

Σύμφωνα με την έν λόγω επιστήμονα, ο θρύλος έμπεριέχει την ιστορική αλήθεια –και θα προσθέταμε– επί πραγματικού (όχι φανταστικού) προσώπου υπό μορφήν καλοσχηματισμένου λογοτεχνήματος.

⁶ The Problem of Defining Myth, έν Sacred Narrative. Readings in the Theory of Myth, έκδότης A. Dundes, University of California Press 1984, σελ. 49 : “Myth, a story of the gods, a religious account of the beginning of the world, the creation, fundamental events, the exemplary deeds of the gods as a result of which the world, nature, and culture were created together with all parts thereof and given their order, which still obtains. A myth expresses and confirms society's religious values and norms, it provides a pattern of behavior to be imitated, testifies to the efficacy of ritual with its practical ends and establishes the sanctity of cult”.

⁷ Βλ. Encyclopedia of Anthropology, έκδότης H. J. Birx, SAGE Publications, τόμος 1, s.v. Legends : “Legends are the stories formed around the truth like crystal formed around a grain of sand”. Ο όρισμός αυτός έμπνέεται από το βιβλίο της KLEIN, Legends and myths in spiritual India. Δελχί Ίνδιών 1895 (ανάτύπωση 1984, Discovery Publishing House).

Ἐπίσης, ὁ Βέλγος Hippolyte Delehaye (1859-1941) διακρίνει τὸν μῦθο ἀπὸ τὸν θρύλο ὡς ἐξῆς: «Ὁ θρύλος χρειάζεται ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχει κάποια ἱστορικὴ ἢ τοπογραφικὴ σύνδεση. Παραδίδει εὐφάνταστα γεγονότα σὲ κάποια ἀληθῆ (ἱστορικὴ) προσωπικότητα ἢ προσδίδει τοπικὴ χροιά σὲ ρομαντικὲς διηγήσεις σὲ δεδομένη τοποθεσία»⁸.

Σύμφωνα μὲ τὸν λόγιό μελετητὴ τῆς ἀγιολογίας, εἰδοποιὸς διαφορὰ μῦθου-θρύλου παραμένει ἡ **ἱστορικότητα τοῦ θρύλου** ἐπὶ τῇ βάσει ὑπάρξεως πραγματικοῦ (καὶ ὄχι φανταστικοῦ-μυθικοῦ) προσώπου.

Ὅλοι μποροῦμε πλέον νὰ διακρίνουμε γιατί ἡ γέννηση τοῦ Διὸς ἀποτελεῖ μῦθο καὶ γιατί ἡ διήγηση τοῦ «μαρμαρωμένου βασιλιά» συνιστᾷ θρύλο τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ ὁμιλεῖ περὶ ὑπαρκτοῦ ἱστορικοῦ προσώπου, τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου, τελευταίου βασιλέως τῆς Πόλεως ...

- Ἡ ὑψωση τοῦ λαβάρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

Ἡ ἔκδοση τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», βραβευμένη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κατονομάζει τὸ γεγονὸς τῆς ὑψώσεως τοῦ λαβάρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸν Παλαιὸν Πατρὸν Γερμανὸ ὡς «θρύλο». Μήπως τοῦτο ἀποτελεῖ προσβολὴ κατὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, ἢ μήπως ἀπαξιώνει τὸ συμβάν ὡς μὴ ἀληθὲς ἱστορικὸ γεγονός;

Οὔτε τὸ ἓνα συμβαίνει, οὔτε τὸ ἄλλο !

Τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς ποὺ περιλαμβάνει τοὺς πρωταγωνιστὲς καὶ τὸ ἀληθὲς συμβάν, λόγῳ τῆς σπουδαιότητάς του ἐξαίρεται ἀπὸ τὴν λαϊκὴ συνείδηση καὶ ὁ ἀκριβὴς χρόνος ἢ τὰ δευτερεύοντα στοιχεῖα θεωροῦνται μειωμένης ἀξίας. Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία δὲν εἶναι τὸ ἀκριβές, ἀλλὰ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια κατ' οὐσίαν.

Πράγματι, ἡ ὑψωση τοῦ λαβάρου τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ συνακόλουθη εὐλόγησις τῶν ὅπλων τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν εἶναι ἀληθὲς ἱστορικὸ συμβάν, τὸ ὁποῖο **ἀπογυμνωμένο ἀπὸ ἱστορικὲς λεπτομέρειες** καθίσταται ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θρύλους τῆς Παλιγγενεσίας.

⁸ The Legends of the Saints. An Introduction to Hagiography, Μετάφραση V. M. Crawford, Εἰσαγωγή R. J. Schoeck, University of Notre Dame, Παρίσι 1961 (ἀνατύπωση τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1907), κεφ. 1. Preliminary Definitions : "*The legend, on the other hand, has, of necessity, some historical or topographical connection. It refers imaginary events to some real personage, or it localizes romantic stories in some definite spot*".

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἔχει ὥς ἐξῆς : ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἀρνείται νὰ παρευρεθεῖ στὴν Τρίπολη κατόπιν τῆς προσκλήσεως τοῦ Τούρκου Χουρσίτ πασά, διοικητῆ τῆς Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε νὰ συγκεντρώσει τὶς "κεφαλὲς τοῦ Μωρηᾶ" δέσμες γιὰ νὰ ἀποτρέψει τὴν ὁποιαδήποτε ἐπαναστατικὴ κίνηση. Ὁ Π. Π. Γερμανὸς ἀρνείται εὐγενικὰ νὰ μεταβεῖ στὴν Τρίπολη μὲ πρόσχημα τὴν ἐκ λόγων συκοφαντίας δυσφήμιση τῶν "κεφαλῶν τοῦ Μωρηᾶ" καὶ ἔτσι παραμένει ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς του περιφερείας. Ἀντιθέτως, ἄλλοι ἱερωμένοι ὁδηγήθηκαν στὴν Τρίπολη, ὅπου καὶ φυλακίσθηκαν μόλις ξέσπασε ἡ Ἐπανάσταση, γιὰ νὰ ἀπολυθοῦν χρόνια μετέπειτα ἢ νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὴν πείνα.⁹

Ἡ ἄρνηση τοῦ Π. Π. Γερμανοῦ τοῦ δίνει ἐλευθερία κινήσεων κατὰ τὶς παραμονὲς καὶ τὶς ἀπαρχὲς τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὴν 17ην Μαρτίου 1821, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, μεταβαίνει στὴν Ἀγία Λαύρα, ὅπου ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει μέχρι σήμερον ἀποθησαυρισμένη ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, προκειμένου νὰ τελέσει τὴν πανηγυρικὴ Θεία Λειτουργία. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας ὁ ἱεράρχης καλεῖ τοὺς ἀγωνιστὲς νὰ ὑψώσουν τὸ λάβαρο τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐπευλογεῖ μὲ εἰδικὴ εὐχὴ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς Ἕλληνες.¹⁰

Πολλοὶ ἐγείρουν ζήτημα ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας, διότι τὸ ἐν λόγῳ γεγονὸς δὲν τὸ μνημονεύει ὁ ἴδιος ὁ Π. Π. Γερμανὸς στὰ Ἀπομνημονεύματά του, ἀλλὰ ἓνας Γάλλος φιλέλληνας, διπλωμάτης, περιηγητῆς καὶ ἱστορικός, ὁ Φραγκίσκος Πουκβίλ (1770-1838).

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν μαρτυρία τοῦ Πουκβίλ, ὀφείλουμε νὰ τονίσουμε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ κρίνουμε μία ἱστορικὴ μαρτυρία πρωτογενοῦς ὑλικοῦ (ἐν προκειμένῳ, μᾶς ἱστορικῆς πηγῆς, δηλ. ἐνὸς αὐτόπτου ἢ αὐτηκόου μάρτυρος) ὥς ἀναξιόπιστη, ἐφόσον δὲν ἔχουμε ἄλλες πηγές, οἱ ὁποῖες θὰ μαρτυροῦσαν ἀλλιῶς ἢ θὰ καταμαρτυροῦσαν τὸ ψεῦδος τοῦ Γάλλου φιλέλληνα.

Οὔτε εἶναι, βεβαίως, ἀξιοπερίεργο ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς ἱεράρχης δὲν ἀναφέρεται στὸ γεγονὸς αὐτό : εἴτε τὸ θεώρησε δεδομένο, εἴτε ἀναγνώρισε τὸ ἀκριβὲς τῆς ἐξιστορήσεως τοῦ Πουκβίλ, εἴτε δὲν ἔκρινε σκόπιμο νὰ προσθέσει κάτι στὰ ἤδη λεχθέντα καὶ γνωστὰ σὲ ὅλους. Ἄλλωστε πολλὰ παραδίδονται προφορικὰ ὥς κοινὸ κτῆμα τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ, ἕως ὅτου κάποιος βρεθεῖ νὰ καταγράψει αὐτὴν τὴν κοινῶς παραδεκτὴ ἀλήθεια. Χαρακτηριστικὸ

⁹ Βλ. ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΑΜΒΡ., Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμοι 4, Ἀθῆναι 1839-1840. Τὰ περὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Π. Π. Γερμανοῦ, βλ. τόμ. 1, σελ. 132 κέξ.

¹⁰ Λεπτομερὴ περιγραφή τῶν διατρεξάντων, βλ. ΠΟΥΚΕΒΙΛ ΦΡ., Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Μετάφρασις νέα συμπληρωμένη μὲ 30 χρωματιστὰς εἰκόνας ἐκ τῆς Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου, Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, τόμ. 1, Ἐν Ἀθῆναις 1901, σελ. 14 κέξ.

παράδειγμα αποτελεί ή καταγραφή τών ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰώνων προφορικὰ παραδιδομένων ὁμηρικῶν ἐπῶν (8^{ος} αἰ. π.Χ.) μέχρι τὴν στιγμή τῆς ἐπίσημης καταγραφῆς τους ἐπὶ Πεισιστράτου τοῦ τυράννου (6^{ος} αἰ. π.Χ.).

Φρονοῦμε ὅτι τὸ γεγονὸς θεωρήθηκε δεδομένο, διότι ἦταν παγκοίμως γνωστό. Πρὸς ἐπίρρωση τούτου ὑπενθυμίζουμε τὰ χρονικῶς παράλληλα συμβάντα σὲ Μάνη καὶ Ρούμελη.

Στὴν Μάνη, κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Κολοκοτρώνη, τὴν ἴδια ἡμέρα, 17^{ην} Μαρτίου, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ὀρκίσθηκαν νὰ νικήσουν ἢ νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν εὐόδωση τοῦ κοινού Ἀγώνος.¹¹

Ἐπίσης, στὴν Ρούμελη, ὁ ἐθνομάρτυρας Σαλῶνων Ἡσαΐας (+23 Ἀπριλίου 1821) εὐλογεῖ τὰ ὅπλα τῶν Ἀγωνιστῶν μὲ ἀλλεπάλληλες πράξεις : πρῶτον, τὴν 11^{ην} Μαρτίου, στὴν Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά τοῦ ἐν Στειρίῳ εὐλογεῖ τὰ ὅπλα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου· δεύτερον, τὴν 24^{ην} Μαρτίου, στὴν Μονὴ τοῦ Προφῆτου Ἡλιοῦ, εὐλογεῖ μετὰ ἀπὸ ἐπίσημη Δοξολογία τὰ ὅπλα τοῦ Πανουργιά· τρίτον, τὴν 26^{ην} Μαρτίου, στὴν Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά, τελεῖται ἐπίσημη Δοξολογία καὶ τὴν ἐπομένη, ξεκινοῦν οἱ ἀγωνιστὲς γιὰ τὴν μάχη· τέλος, τὴν 27^{ην} Μαρτίου, πραγματοποιεῖται ἡ ἐπίσημη ἑναρξη τοῦ Ἀγώνος γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Ρούμελης στὴν Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά ἀπὸ τὸν Σαλῶνων Ἡσαΐα, ὀρκίζοντας μαζί μὲ ἄλλους δύο ἐπισκόπους τοὺς Ἑλληνας καὶ εὐλογώντας τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων ! ¹²

Συνοψίζοντας, συμπεραίνουμε ὅτι ἡ ὕψωση ἐπαναστατικοῦ λαβάρου καὶ ἡ ἐπευλόγησις τῶν ἐπαναστατικῶν ὅπλων τῆς ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας ἀποτελοῦν ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, ἂν καὶ ἡ ἀκριβὴς χρονολόγησις τοῦ συμβάντος δὲν εἶναι ἡ 25^η Μαρτίου 1821 (ἡμέρα τὴν ὁποία εἶχαν ὀρίσει οἱ ἐπικεφαλῆς ὡς ἐπίσημη ἑναρξη τοῦ Ἀγώνος), ἀλλὰ ποικίλλει κατὰ περιοχάς.

¹¹ Ἑλληνικά Ὑπομνήματα, ἥτοι Διάφορα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ 1821 μέχρι 1827, συλλεγέντα μὲν ὑπὸ τοῦ ὑποστρατήγου Ἰωάννου Θ. Κολοκοτρώνη, ἐκδοθέντα δὲ ὑπὸ Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Ἀθήνησι 1856, σελ. 8.

Τὰ γνωστὰ γεγονότα περὶ τὴν Ἀρεόπολη, βλ. ΦΙΛΗΜΩΝ Ι., Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. 3, Ἀθῆναι 1860, σελ. 25: «*Τῇ μὲν 22^α Μαρτίου ἐπανεστῆ αὕτη (ἐνν. ἡ Μάνη). Τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς πρὸν τὴν 23^{ην} ἀπεστάλησαν ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης καὶ οἱ θεῖοί του ... μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐνόπλων εἰς Καλάμας ... Τῇ δὲ 23^ῃ ἐξεστράτευσεν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης*». Ἐπίσης, βλ. ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΑΜΒΡ., Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας ... τόμ. 1, σελ. 331: «*Τὴν δὲ ἐποῦσαν (δηλ. 22 Μαρτίου), ἀφοῦ μετὰ διαφόρους γενομένας ἐν Μάνῃ συνελεύσεις ἐνεκρίθη τέλος πάντων νὰ γίνῃ ἡ ἑναρξις τῆς ἀποστασίας τὴν 25^{ην} Μαρτίου, τὴν αὐτὴν ἡμέραν [δηλ. 22 Μαρτίου] ἔφθασαν εἰς τὴν Καλαμάταν*».

¹² Βλ. ΦΙΛΗΜΩΝ Ι., Δοκίμιον ἱστορικὸν ... , τόμ. 3, σελ. 70.

Ἡ ἐπίδραση, ὅμως, τοῦ γεγονότος αὐτοῦ στὴν ἐθνικὴ συνείδηση τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καθιέρωσε ἐπισήμως ὡς ἡμέρα μνήμης τὴν 25^η Μαρτίου, ἡμέρα διπλῆς ἐορτῆς, ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς, λαμβάνοντας πανεθνικὸ χαρακτήρα καὶ θεσπίζοντας ἓνα ἀκόμη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θρύλους στὴν γενναία καὶ φιλελεύθερη ἀγωνιστικὴ ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνου.

Ἐνωρίτατα, τὸ συμβὰν ἐξιστορεῖ (πλὴν τοῦ Γάλλου φιλέλληνα) καὶ ὁ δικός μας Ἀλέξανδρος Σούτσος, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος ἱστορικὸς ὡς αὐτήκοος καὶ αὐτόπτης μάρτυρας, σύγχρονος τῶν ἐθνεγερτηρίων γεγονότων (μαρτυρία τοῦ 1829), καὶ παραδίδει καὶ αὐτὸς τὰ τῆς Ἀγίας Λαύρας.¹³

Ἐπισήμως, ὁ πολιτικὸς Ἰωάννης Κωλέττης σὲ Ὑπόμνημά του πρὸς τὸν ἄρτι ἀφιχθέντα Ὅθωνα Α΄ τὸν βασιλέα (1833-1862) ὀρίζει τὸ συμβὰν στὴν Ἀγία Λαύρα χρονολογικῶς τὴν 17^η Μαρτίου τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.¹⁴

Μαρτίου 25^η

Ἐπέτειος 200 χρόνων

ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση

¹³ Βλ. Histoire de la Révolution Grecque, Témoin oculaire d' une grande partie des faits qu' il expose, Παρίσι 1829, σελ. 54.

¹⁴ Βλ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Κ., Πρότασις καθιερώσεως ἐθνικῶν ἐπετείων καὶ δημοσίων ἀγώνων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐορτῶν τῆς ἀρχαιότητος κατὰ τὸ ἔτος 1835, «Ἀθηνᾶ» Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, τόμ. 73-74 (1972-1973), σελ. 314.